

Broedvogels van de objecten Gorssel en Bronckhorst van Staatsbosbeheer langs de IJssel in 2009

Ravenswaarden, Bronsbergen, Bakerwaard en Vreekolk, Zoethorster- en Bronckhorstwaarden en de Wallen van Doesburg

Olaf Klaassen & Jan Schoppers

SOVON-inventarisatierapport 2010/07
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio-Oost

Broedvogels van de objecten Gorssel en Bronckhorst van Staatsbosbeheer langs de IJssel in 2009

Ravenswaarden, Bronsbergen, Bakerwaard en Vreekolk, Zoethorster- en Bronckhorstwaarden en de Wallen van Doesburg

Olaf Klaassen & Jan Schoppers

SOVON-inventarisatierapport 2010/07
Dit rapport is samengesteld in opdracht van
Staatsbosbeheer, regio-Oost

Colofon

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2010

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer, regio Oost

Samenstelling en tekst: Olaf Klaassen & Jan Schoppers (alleen Wallen van Doesburg)

Lay-out: Peter Eekelder

Foto's: Olaf Klaassen & Jan Schoppers (alleen Wallen van Doesburg)

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Toernooiveld 1

6525 ED Nijmegen

Tel: 024 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Internet: www.sovon.nl

Wijze van citeren: Klaassen O. & Schoppers J. 2010. Broedvogels van de objecten Gorssel en Bronckhorst van Staatsbosbeheer langs de IJssel in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2010/07. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en de opdrachtgever.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1. Inleiding	5
2. Gebiedsbeschrijving.....	6
2.1. Ligging en omvang.....	6
2.2. Biotooptypen	6
3. Werkwijze	10
3.1. Doelstelling.....	10
3.2. Veldwerk.....	10
3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens	11
3.4. Weer.....	11
4. Resultaten.....	13
4.1. Soorten en aantallen.....	13
4.2. Aantalsveranderingen	13
4.2.1. Vergelijking van de Wallen van Doesburg in 1986-2009.....	13
4.2.2. Ontwikkelingen van de weidevogels in de Ravenswaarden in 1994-2009.....	17
4.3. Bespreking per soort.....	18
4.4. Zomerganzen	21
5. Evaluatie	27
5.1. Betekenis van de IJsseluiterwaarden voor vogels	27
5.2. Conclusies en aanbevelingen.....	27
Literatuur.....	28
Bijlagen	
Bijlage 1. Bezoekdata en -tijden per ronde.	
Bijlage 2. Lijst met basiskarteringssoorten.	
Bijlage 3. Verspreidingskaarten per soort in studiegebied	

Samenvatting

In het voorjaar van 2009 zijn vijf buitendijkse terreinen langs de oostzijde van de IJssel, voor zover in eigendom van Staatsbosbeheer, geïnventariseerd op broedvogels door SOVON Vogelonderzoek Nederland. Het gaat om de volgende terreinen: Ravenswaarden, Bronsbergen, Bakerwaard en Vreekolk, Zoethorster- en Bronckhorstwaarden en de Wallen van Doesburg. De gezamenlijke oppervlakte bedraagt 203 ha.

Twee van de vijf gebieden werden eerder geïnventariseerd. De Ravenswaarden in 1994 en 2002 en de Wallen van Doesburg onregelmatig vanaf 1986. Om budgettaire redenen zijn alleen de SBB-eigendommen geïnventariseerd. In 1994 en 2002 zijn aaneengesloten uiterwaarddelen geïnventariseerd. Er is in 2009 een uitzondering gemaakt voor de weidevogels. Deze zijn wel gebiedsdekkend onderzocht en konden voor de Ravenswaarden zodoende worden vergeleken met 1994 en 2002.

In totaal werden 68 soorten broedvogels vastgesteld. Hieronder waren 11 soorten van de Rode Lijst. Van de vijf in de (concept-) aanwijzingsbesluit voor Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel genoemde broedvogelsoorten werd er geen een aangetroffen, maar het min of meer regelmatig broeden van de IJsvogel is zeer aannemelijk. Een gebruikt nest uit 2008 werd gevonden in een wortelkluit van een omgevallen boom.

Door veranderd - meer botanisch - beheer zijn weidevogels verdwenen of sterk afgenomen. Door de afgenomen betekenis van graslanden voor broedvogels, zijn de (meidoorn-) hagen ornithologisch verhoudingsgewijs belangrijker geworden. Voor Grauwe Ganzen vormen de onderzochte terreinen ideaal broedgebied, en geschikte foerageergraslanden zijn gemakkelijk via de snelstromende IJssel te bereiken. Er is een groot aantal niet-broeders aanwezig (75%) die de geslachtsrijpe populatie de komende jaren zullen aanvullen.

1. Inleiding

In het voorjaar van 2009 zijn vijf buitendijkse terreinen langs de westzijde van de IJssel, voor zover in eigendom van Staatsbosbeheer, geïnventariseerd op broedvogels. Het gaat om de volgende terreinen: Ravenswaarden, Bronsbergen, Bakerwaard en Vreekolk, Zoethorster- en Bronckhorstwaarden en de Wallen van Doesburg. De inventarisatie werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij SOVON Vogelonderzoek Nederland. De Wallen van Doesburg werden geïnventariseerd door Jan Schoppers (SOVON) en Mark Gal uit Doesburg. Staatsbosbeheer laat jaarlijks een deel van haar terreinen op broedvogels karteren. De gegevens worden gebruikt voor interne kwaliteitscontroles, beheersevaluaties en beheersplanning. Voor beheersevaluaties en -planningen zijn vogelgegevens gewenst die op een gedetailleerd schaalniveau zijn verzameld en zich lenen voor ecologische interpretaties. In de periode 1989-2006 heeft er in de meeste terreinen van Staatsbosbeheer Regio Oost tenminste éénmaal een broedvogelinventarisatie plaatsgevonden.

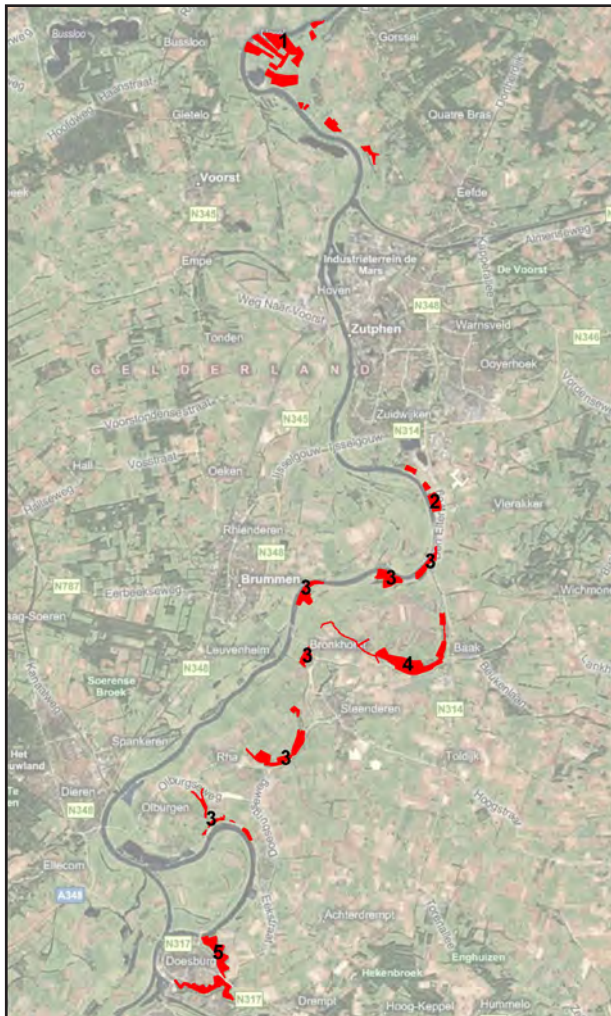
In dit rapport wordt verslag gedaan van de resultaten van de broedvogelinventarisatie in 2009. Van de Ravenswaarden en de Wallen van Doesburg worden de aantallen van aangetroffen soorten vergeleken met eerdere inventarisaties. Het basismateriaal van de inventarisatie is opgeslagen op het SOVON-kantoor in Beek-Ubbergen.

Een eerdere versie van dit rapport is gelezen door Jaap Rouwenhorst (Staatsbosbeheer Regio Oost) en Symen Deuzeman (SOVON). Lara Marx en Dries Oomen (SOVON) waren behulpzaam bij de verwerking in GIS.

2. Gebiedsbeschrijving

2.1. Ligging en omvang

De vijf reservaten zijn gelegen in de IJsseluiterwaarden tussen Gorssel en Doesburg en bevinden zich binnen de provinciale grenzen van Gelderland (figuur 1). De terreinen zijn aan de oostzijde van de rivier gesitueerd. De gezamenlijke oppervlakte bedraagt 203 ha. Om budgettaire redenen zijn alleen de SBB-eigendommen

Figuur 1. Ligging van de onderzochte gebieden langs de IJssel. De nummering verwijst naar de gebiedsnummering in tabel 1.

geïnventariseerd, dus niet de tussenliggende percelen. Het gebied dat ook in 1994 en 2002 is geïnventariseerd (Ravenswaarden) is voor één soortgroep (weidevogels) wel gebiedsdekkend onderzocht. Zodoende kan een vergelijking gemaakt worden met deze historische karteringen (Vogel 1995, Klaassen 2003).

Op de topografische kaart van 1:50.000 zijn de gebieden te vinden op de kaartbladen 27 oost en 33 oost. De oppervlakte per gebied staat vermeld in tabel 1, met voor de Ravenswaarden ook de oppervlakte in 2002 (aaneengesloten uiterwaarddelen).

2.2. Biotooptypen

In deze paragraaf zijn de geïnventariseerde terreinen globaal getypeerd, op basis van de Goeij & Giessen (1992) en eigen indrukken.

Ravenswaarden

Het terrein is reliëfrijk met stroomruggen en geulen. De hogere stroomruggen bestaan uit kalkrijk fijn rivierzand. Wat lager liggen de drogere ooivaaggronden. In de geulen komen natte rivierkleibodems voor. De vegetatie van de rivierkleibodems omvat graslanden, doorsneden door meidoornheggen en knotwilgenrijen. In de meidoornheggen worden naast meidoorn ook wegedoorn, kardinaalsmuts en rode kornoelje aangetroffen. Lokaal bevinden zich vochtige wilgenstruwelen.

Bronsbergen

Bronsbergen is een klein stukje uiterwaard onder de rook van Zutphen. Het omvat wat graslanden en een plas, grotendeels omzoomd met wilg.

Bakerwaard- en Vreekolk

De Bakerwaard ligt ten noorden van Bronckhorst. Bij de Bakerwaard ligt een oude IJsselmeander, de Bakerwaardsche Laak, omgeven door populierenbos.

Tabel 1. Oppervlakte in hectare en gebruikte afkortingen van de gebieden. Tevens weergegeven de oppervlakte van de gehele uiterwaarden zoals in 2002 onderzocht.

Gebied	afkorting	oppervlakte (ha)	
		2009	2002
1. Ravenswaarden	Ravw	64	225
2. Bronsbergen	Brob	11	n.v.t.
3. Bakerwaard- en Vreekolk	Bakw	35	n.v.t.
4. Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden	Zoew	60	n.v.t.
5. De Wallen van Doesburg	WalD	33	n.v.t.

Ravenswaarden

Bronsbergen

Bakerwaard- en Vreekolk

Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden

vervolg Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden

De Wallen van Doesburg

Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden

Dit terrein omvat enkele verspreid liggende gebieden langs de IJssel. Het zijn ruige laaggelegen graslanden die worden doorsneden door brede, dichte meidoornheggen.

De Wallen van Doesburg

De Wallen van Doesburg zijn de verdedigingswerken aan de oost- en zuidzijde van Doesburg. In 1697 werd het besluit genomen dat Doesburg verdedigingswerken zou krijgen. Dit ontwerp bestond in grote lijnen uit een aarden wal aan de Oostzijde van Doesburg en zou als verdediging dienen in tijden van militaire problemen. De aanleg zou tot 1730 duren (www.historischdoesburg.nl).

De Wallen zijn tegenwoordig nog grotendeels intact en bestaan grofweg uit twee deelgebieden namelijk de Hoge Linie en de Lage Linie. Beide deelgebieden worden gescheiden door de weg N317 welke loopt tussen Dieren en Laag-Keppel. De Hoge Linie is in het noorden begrensd door Het Zwarte Schaar (de oude loop van de IJssel) en het industriegebied Verheulsweg, in het westen en zuiden door de N317 en in het oosten door agrarisch cultuurland. De Lage Linie wordt in het oosten begrensd door de N317 en in het westen door de Berend Ubbinkweg. Aan de noordzijde ligt de bebouwing van Doesburg en in het zuiden kronkelt de voormalige loop van de Oude

IJssel met daartegenaan de woonwijk De Ooi. De Lage Linie wordt doorsneden door de Looiersweg en de Monseigneur Bekkerslaan.

De eigendommen van Staatsbosbeheer staan in figuur 1 weergegeven. Vooral in de Lage Linie liggen er aansluitend vergelijkbare (moeras)gebieden en de voormalige loop van de Oude IJssel welke tijdens de inventarisatie zijn meegenomen. Deze zijn in eigendom en beheer van het Waterschap Rijn en IJssel. Broedvogels houden zich per definitie niet aan eigendomsgrenzen en daarom zijn ook die er buiten in de soortkaarten weergegeven.

De Vogelwerkgroep Stad en Ambt Doesborgh ontwikkelde het project Baggerplanplus en dit is een mooi voorbeeld van winwin-werken. Voor de Kaderrichtlijn Water moesten de oude loop van de Oude IJssel (Lage Linie) plus de stadsgrachten (Hoge Linie) worden gebaggerd. Dat werk is gecombineerd met moerasverbetering en -uitbreiding. Er zijn struiken en bomen gekapt in de riet- en oeverzone en natuurvriendelijke oevers aangelegd. Plaatselijk is het maaiveld verlaagd en ook dat komt het rietmoeras ten goede. De laatste werkzaamheden zijn in de winter van 2009 afgerond. Het project is een samenwerking tussen de Vogelwerkgroep Stad en Ambt Doesborgh, Waterschap Rijn en IJssel, Provincie Gelderland, Staatsbosbeheer.

Op de Hoge Linie staan op de hogere delen bomen met als belangrijkste soorten eik, kers, berk, populier en es. De stuiklaag en zoom bestaat uit meidoorn, sleedoorn, vlier en braam. Aansluitend liggen er schraalgraslandjes en de stadsgrachten. Op de oostoever vooral in het noordelijke deel

staan plukjes overjarig riet. In de Lage Linie staat op de hogere delen vooral eik, es, populier, berk en ratelpopulier en als struiklaag en zoom meidoorn en vlier. In het oostelijke deel is ook schraalgrasland aanwezig. In de lage delen staat vooral overjarig riet afgewisseld met kleine plasjes.

3. Werkwijze

3.1. Doelstelling

De broedvogelinventarisatie vond plaats in het kader van de zogenaamde ornithologische basiskarteringen, die periodiek op alle terreinen van Staatsbosbeheer worden uitgevoerd. Met het vastleggen van de verspreiding en de aantallen van de verschillende broedvogelsoorten wordt informatie verkregen over de verspreiding, aantalsontwikkelingen, effecten van het gevoerde beheer en de huidige toestand van de verschillende gebiedsdelen als leef- en broedgebied voor vogels. Hierbij ligt het accent op de kartering van zeldzame, schaarse, bedreigde en karakteristieke broedvogelsoorten. Vaak gaat het hierbij op de zogenaamde Rode Lijstsoorten (Van Beusekom *et al.* 2005). Deze gegevens worden door Staatsbosbeheer gebruikt voor de interne kwaliteitscontroles (eens per tien jaar), beheersevaluatie en beheersplanning (tienjarenplanning van het beheer). Voor de beheersplanning en -evaluatie zijn broedvogelgegevens gewenst welke op een gedetailleerd schaalniveau zijn verzameld en zich lenen voor ecologische interpretaties. De gegevens dienen aan een aantal eisen te voldoen:

- verzameld volgens de kwaliteitsnormen van SOVON;
- alle beheersrelevante soorten dienen te worden gekarteerd;
- gegevens dienen beschikbaar te zijn als “stippenkaarten” (verspreidingskaarten per soort) ten behoeve van een interpretatie tot op vak/afdeling niveau.

In het onderzoeksgebied zijn vooral broedvogelsoorten gekarteerd waarvan het voorkomen iets kan zeggen over de kwaliteit van het terrein of de effecten van het gevoerde beheer. Als basis werd de lijst van basiskarteringsoorten van Staatsbosbeheer gebruikt (bijlage 1). Hieronder bevinden zich ook alle soorten van de Rode Lijst. Aan de basislijst is daarnaast een aantal soorten toegevoegd die extra informatie kunnen verschaffen over het terreinbeheer. De volgende twaalf soorten werden wel vastgesteld, maar niet geïnventariseerd: Wilde Eend, Soepeend, Houtduif, Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Pimpelmees, Koolmees, Spreeuw en Vink.

Zomerganzen

Naast de reguliere broedvogelinventarisatie was een aanvullend verzoek geformuleerd door Staatsbosbeheer Oost om “...naast het aantal broedparen van de overzomerende ganzen (alle soorten) ook het totale aantal overzomerende ganzen in beeld te brengen (alle soorten), dus

ook de niet broedende, ongepaarde ganzen. Ook is het gewenst dat er een beeld wordt verkregen van het broedsucces – de aanwas. Aangevuld met gegevens van de door SOVON in 2008 uitgevoerde broedvogelinventarisatie van de objecten in de oostelijke IJsseluitwaarden, is het de bedoeling dat er een totaaloverzicht en rapportage wordt opgesteld dat een beeld geeft van het totale aantal overzomerende ganzen en hun aanwas in de uitwaarden van de IJssel...”

3.2. Veldwerk

De kartering is in grote lijnen uitgevoerd volgens de uitgebreide territoriumkartering (van Dijk 2004). Afwijkingen op deze methode zijn te vinden in het ontbreken van een vaste looproute en/of loopsnelheid. De route werd elke velddag aangepast aan de lokale omstandigheden (bijvoorbeeld windsterkte) en vooral ook aan de verspreiding en activiteit van zomergasten (later in het seizoen arriverende vogelsoorten). Daarnaast werd ook de gehele dag gekarteerd, in tegenstelling tot de aanbevelingen voor broedvogelkarteringen die uitgaan van bezoeken in de ochtenduren. In sommige langgerekte gebieden werd een fiets gebruikt om efficiënter de tijd te benutten (Bakerwaard en Vreekolk, Zoethorsteren Bronckhorstwaarden). Later op de dag werden frequenter insteken gemaakt, vooral om de trefkans te vergroten.

Tijdens de bezoeken werd vooral gelet op territorium- en nestindicatieve gedragingen, zoals zang, balts, alarm, voerdragende oudervogels, faecesvervoer, afleidingsgedrag en bedelende jongen. Extra nadruk werd gelegd op het verkrijgen van elkaar uitsluitende waarnemingen, dus waarnemingen van twee tegelijkertijd zingende of baltsende soortgenoten. Bij roofvogels is gezocht naar nesten. Avond- en nachtronden werden gebracht om nachttactieve soorten vast te stellen. Het ging hierbij om uilen en ralachtigen.

Alle terreinen zijn bovendien in de nachtelijke uren nog door derden onderzocht in het kader van het project ‘Bescherming van Kwartelkoningen’ (Schoppers & Koffijberg 2001). Dit had plaats tijdens vooraf vastgelegde telweekenden op 30/31 mei en 20/21 juni 2009. De gegevens ontleend aan dit project zijn meegenomen in de onderhavige rapportage.

In totaal werden 3945 minuten besteed aan veldwerk. Uitgaande van 203 ha komt dit neer op een gemiddelde tijdsinvestering van 19,4 minuten/ha. Dit is erg hoog. Een meer gangbare tijdsinvestering bij basiskarteringen is 10 minuten/ha. Dit wordt veroorzaakt door de vele lintvormige objecten die

Dons in het prikkeldraad, een bruikbare indicatie voor een gannest.

verhoudingsgewijs veel tijd kosten. Ook zijn bij twee gebieden (Ravenswaarden en Wallen van Doesburg) buiten SBB grens oppervlaktes “meegenomen”. De Ravenswaarden kende in 2009 een gemiddelde tijdsinvestering van 13,6 minuten/ha (voor sec de 64 hectare SBB-eigendom, en rond de 11 minuten/ha als tussenliggende weidevogelpercelen worden meegenomen). In 2002 was dit vergelijkbaar (11,4 minuten/ha), maar in 1994 aanmerkelijk lager (5,7 minuten/ha). Begin- en eindtijden per ronde zijn weergegeven in bijlage 1.

De Hoge Linie (onderdeel van de Wallen van Doesburg) is in het voorjaar ook geïnventariseerd op alle broedvogels (BMP-A) door de Vogelwerkgroep Stad & Ambt Doesborgh. De resultaten van beide inventarisaties zijn op een avond in het najaar vergeleken en daar waar nodig zijn aanvullingen uitgewisseld. De verschillen in aantal territoria en soorten waren klein. Deze waren vooral toe te schrijven doordat het aantal bezoeken verschillend was namelijk 5 (onderhavig telling) om 10 (BMP-A) vroege ochtendbezoeken en territoria die net wel of net niet in het proefvlak werden vastgesteld. Door het verschil in het aantal bezoeken zijn de trefkans en de interpretatiecriteria (het benodigd aantal geldige waarnemingen) ook verschillend. De opvallendste verschillen waren Grauwe Gans 4 om 0 (deze om BMP-A), Zanglijster 5 om 10, Kleine Bonte Specht 1 om 0 en Spotvogel 0 om 1. Bij de Grauwe Gans is het soms lastig om in het veld, wanneer geen nesten worden gevonden, onderscheid te maken tussen territoriale vogels of paren en niet broeders. Bij de Zanglijster (zowel bij 5 als 12 bezoeken is 1 waarneming voldoende voor terr.) en Spotvogel is waarschijnlijk het groter aantal bezoeken bij BMP-A van invloed waardoor de trefkans groter is. Bij de Kleine Bonte werd eenmaal de roffel gehoord, waarvoor enige ervaring nodig is om die te onderscheiden van de Grote Bonte.

Tot slot zijn van twee waarnemers woonachtig in Doesburg enkele aanvullende waarnemingen ontvangen van schaarse soorten.

Veldfiets in de Bakerwaard

3.3. Interpretatie en verwerking van gegevens

De veldwaarnemingen werden genoteerd op vergrotingen van 1:10.000 kaarten en vervolgens op verzamelkaarten per soort overgezet. De gegevens zijn geïnterpreteerd volgens de SOVON-richtlijnen (van Dijk 2004). Bij het projecteren van de territoria op de verspreidingskaarten is uitgegaan van het zwaartepunt van het territorium: de hoogste broedcode, de plek met de meeste waarnemingen of de plek met de waarneming die tijdens het hoogtepunt van het broedseizoen was verricht. Alle gegevens zijn ingevoerd in een GIS (Arc-View).

3.4. Weer

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2009 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

Het voorjaar van 2009 werd voorafgegaan door de koudste winter in twaalf jaar. Vaak lag de temperatuur wat onder het langjarig gemiddelde en echt zacht winterweer ontbrak vrijwel geheel. Toch telde de winter slechts één echte vorstperiode; van 26 december tot en met 11 januari. Hierdoor lag er op veel plaatsen ijs. Deze winter zal vooral van invloed geweest zijn op diverse standvogels. Het voorjaar was de temperatuur bovengemiddeld, zonnig en droog. De temperatuur in juni was iets bovengemiddeld en het was vrij droog. Over het geheel was het weer goed voor het inventariseren van broedvogels; extreem warme periodes, waardoor vogels al vrij snel in de vroege ochtend stoppen met de zang, ontbraken.

Maart

Maart 2009 was een tamelijk rustige en zonnige maand met een gemiddelde temperatuur van 6,10 C, duidelijk boven de 5,6 o C van het langjarig gemiddelde. De gemiddelde windsnelheid lag onder het langjarig gemiddelde, stormen ontbraken en slechts op enkele dagen stond –met name langs de kust- een harde wind. De neerslag lag iets onder het langjarig gemiddelde. Het zuidwesten van het land had de meeste zonuren, met name in het zuidoosten was het een stuk minder zonnig. Hier viel ook meer regen. Het aantal etmalen met nachtvorst was normaal: 2-8 dagen in het westen, 8-11 dagen in het oosten. Strengse vorst ontbrak overal.

April

April 2009 kan worden gekenschetst als een warme en droge voorjaarsmaand. Het landelijk gemiddelde was het op een na hoogste sinds de start van de metingen in 1706; alleen april 2007 was nog zachter. De hoogste temperaturen werden gemeten in het midden en oosten van het land. Koele dagen kwamen niet voor en nachtvorst bleef in het grootste deel van het land tot vijf of minder nachten. Alleen in het oosten kwam het kwik nog 5-7 nachten onder de nul graden. Het neerslagpatroon was opmerkelijk variabel: extreem droog (5-15 mm) in oostelijk Groningen, Drenthe, Twente en de Achterhoek tot tamelijk droog in grote delen elders in het land. Alleen in zuidoost-Brabant en Zuid-Limburg viel iets meer neerslag dan het landelijke gemiddelde voor april. Grote delen van het noorden en westen des lands kenden een hoeveelheid zonuren die ruim boven het gemiddelde lag. In het zuidoosten –met name Zuid-Limburg- was het beduidend minder zonnig.

Mei

Mei 2009 was een warme en natte maand. Dat laatste gaat met name op voor het noorden en westen des lands, waar de maandsom veelal tussen de 65 en de 125 mm lag. Grote delen van het oosten (met name van de Achterhoek via midden-Brabant tot in Zuid-Limburg) moesten het juist met weinig neerslag stellen, de maandsom bleef hier veelal onder de 45 mm. De temperatuur lag over het algemeen het hoogst in het zuidoosten, terwijl het noorden met

een gemiddelde van onder de 12 graden duidelijk wat achterbleef. De meeste zonuren werden in de kuststrook geregistreerd. Nachtvorst bleef beperkt tot een enkele plek in het oosten des lands. In het westen van het land kwamen enkele pittige onweersbuien met flink wat neerslag en bliksemontladingen voor, met name op 14, 15, 24 en 25 mei.

Juni

Juni 2009 was een tamelijk warme en zonnige maand. Net als in de voorafgaande maanden waren de verschillen in het neerslagpatroon groot. Ditmaal was het opvallend droog (max. 45 mm neerslag) in grote delen van Friesland en Noord-Holland, terwijl in delen van Gelderland en Overijssel, alsmede in het Deltagebied op veel plaatsen meer dan 75 mm werd afgetapt. In de rest van het land zaten de neerslagwaarden tussen deze uitersten. De zon scheen traditiegetrouw het meest langs de kust, terwijl in het zuidoosten de hoogste temperaturen werden gemeten. Tropische dagen kwamen niet voor. In Gelderland en Noord-Limburg onweerde het enige keren, maar de hoeveelheid onweerdagen lag ruim onder die in mei. Wel vielen met name tussen 7 en 11 juni enkele zware buien in het zuiden en midden van het land.

Juli

Zomermaand juli verliep in 2009 over het algemeen warm en zonnig, maar zeker niet droog, al waren de verschillen op dit vlak groot. Zo bleef de hoeveelheid neerslag in delen van het noordwesten steken onder de 70 mm, terwijl in Twente en delen van Drenthe meer dan 150 mm werd afgetapt. In de eerste week van de maand vielen hier enkel zware hagel- en onweersbuien, een verschijnsel dat later in de maand in het hele land lokaal optrad. Met een gemiddelde van 18-19 o C was er in het zuiden van het land sprake van waarlijk zomerse omstandigheden. Met name het noordoosten bleef daar met gemiddelde waarden tot 17,5 o C iets bij achter. Tengevolge van de verschillende depressies die veelal van de Noordzee ons land bereikten lag de gemiddelde windsnelheid duidelijk boven het gemiddelde. Lokaal werden hierbij soms zware windstoten gemeld.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (landelijk gemiddelde) in de periode maart-juli 2009, op basis van het KNMI. ref. staat voor de referentie waarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneschijn in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	6,1	5,6	53	65	41	31	4,8	5,4
April	11,7	8,0	22	44	54	39	3,8	4,9
Mei	13,5	12,3	67	57	51	43	4,8	4,5
Juni	15,4	14,9	55	71	50	38	4	4,4
Juli	18	17,1	100	70	48	40	4,7	4,3

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

In totaal werden 68 soorten broedvogels vastgesteld waarvan er 56 zijn gekarteerd (tabel 3, volgende pagina). Net buiten de terreineigendommen werden nog vier andere soorten aangetroffen: Slobbeend, Havik, Boerenwaluw en Roek. Voor deze twee soorten vormden de eigendommen een belangrijk deel van hun leef- en foerageergebied, maar het nest bevond zich er net buiten. Van de soorten komen er 11 voor op de Rode Lijst van kwetsbare en bedreigde vogelsoorten in Nederland (van Beusekom *et al.* 2005): Boomvalk, Grutto, Tureluur, Koekoek, Graspieper, Gele Kwikstaart, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Ringmus en Kneu. Van de vijf soorten waarvoor de Uiterwaarden IJssel bijzondere bescherming geniet binnen Natura 2000 is er geen een aangetroffen. Wel is van een van deze soorten (IJsvogel) een nest van het jaar ervoor (2008) gevonden. Een selectie van soorten wordt besproken onder 4.2. Van alle broedvogels in 2009 is per soort een verspreidingskaart opgenomen in bijlage 3.

4.2. Aantalsveranderingen

4.2.1. Vergelijking van de Wallen van Doesburg in 1986-2009

De Hoge en Lage Linie zijn in de afgelopen jaren door de VWG Stad & Ambt Doesborgh geïnventariseerd op alle broedvogels (BMP-A). De Hoge Linie werd onderzocht in de jaren 1986-1991, 1995, 2002 en 2009 (bijlage 1). Het laatste jaar was gelijk met deze inventarisatie, dus een mooie kans voor een vergelijking (zie paragraaf Veldwerk). De Lage Linie werd door de VWG geteld (BMP-A) in 1995, 2002 en 2007. Een en ander is gepubliceerd in Stam (2008, 2007 en 2002). Opvallend is dat de begrenzing van Koppenberch/Den Helder en de Lage Linie (resp. Stam 2008 en 2007) overlap heeft in het oostelijk deel van de Lage Linie. Voor de vergelijking van de Lage Linie in 2009 en 2007 is de begrenzing in Stam (2007) aangehouden exclusief de Kolk van Smit en een klein deel in het zuidoostelijke deel (bijlage 2). Door Frans Stam zijn de aantallen en soorten uit 2007 die binnen dit begrensde gebied vastgesteld zijn eruit gefilterd; voor 1995 en 2002 is dat niet gedaan. In bijlage 2 (Hoge Linie) en 3 (Lage Linie) staan de aantallen per soort. Voor beide gebieden apart worden hieronder de veranderingen besproken waarbij vooral ingestoken wordt op de ecologische vogelgroepen en een enkele keer een soort apart. Een ecologische vogelgroep is een groep van broedvogelsoorten die ongeveer vergelijkbare eisen

stellen aan hun biotoop (naar Sierdsema 1995).

Hoge Linie

Het aantal territoria en soorten was jaarlijks respectievelijk tussen de 150-180 en 36-38 (bijlage 2). Het jaar 1995 is voor beide een uitschieter met 199 territoria en 40 soorten. Dit kan verklaard worden doordat 1995 de laatste zachte winter was in een reeks van acht. De hollenbroeders zijn gelijk gebleven in aantal wat opvallend is omdat de bomen 25 jaar ouder zijn geworden. Als we de soorten die zijn verdwenen namelijk Holenduif, Kauw en Ringmus er buiten laten dan is er een toename. Een verklaring zou kunnen zijn dat er enkele oude bomen met hollen zijn verdwenen of dat er in het verleden nestkasten hingen voor deze soorten. De Ringmus is daarbij in de afgelopen decennia sterk afgenomen en staat daarom ook op de Rode Lijst. De vogels van struwelen zijn afgenomen, vooral als je de begin en eindjaren neemt. Kritische soorten als Nachtegaal en Kneu (beide Rode Lijst) zijn verdwenen en de Bosrietzanger is sterk afgenomen. Bij de Nachtegaal (doet het overal in Oost-Nederland slecht) en de Bosrietzanger zou verdroging een rol kunnen spelen. Voor de Kneu zou het nagenoeg ontbreken van kruidenrijke vegetatie een rol kunnen spelen, want het hooiland bestaat vooral uit grassen. Tuinfluiters (landelijk afname!) en Grasmus zijn toegenomen en deze zijn vooral te vinden in de mooie zomen tussen de bomen en hooiland. Zowel de soorten van jong bos als opgaand bos zijn toegenomen. Uitzonderingen in deze zijn de Zomertortel (verdwenen) en de Matkop (afgenomen). Dit is conform de landelijke trend, beide staan ook op de Rode Lijst. Het aantal rietvogels is na 1995 sterk afgenomen, waarschijnlijk doordat langs de stadsgracht de opslag van wilg en els de overhand kreeg. Het aantal watervogels is toegenomen hoewel Fuut en Meerkoet recent zijn afgenomen waarschijnlijk ook door de verbossing. Opvallend zijn 4 Rietzangers in het eerste jaar en daarna niet meer. Opmerkelijk is dat in de beginjaren een aantal maal de Zwarte Roodstaart is gevonden. Op basis van het habitat lijkt het niet waarschijnlijk dat deze op gebouwen broedende soort daadwerkelijk heeft gebroed in het onderzoeksgebied, maar erbuiten. Ook het hoge aantal Meerkoeten in 1991 (verdubbeling tov 1990) en 1995, resp 18 en 16 paar, lijkt niet waarschijnlijk. Waarschijnlijk zijn er toen geen paren/nesten geclusterd bij de interpretatie tot broedparen maar individuen.

Tabel 3. Aantallen territoria per soort per terrein langs de IJsseluiterwaarden Oost in 2009. Rode Lijstsoorten staan gemarkeerd met een sterretje.

soort	Ravw	Brob	Bakw	Zoew	WalD	totaal
Dodaars				1		1
Knobbelswaan					2	2
Kolgans	2					2
Grauwe Gans		1	1	19	36	57
Canadese Gans				1		1
Nijlgans	1		2	4		7
Bergeend	1	1		1		3
Krakeend	1	1		3	3	8
Kuifeend				6	1	7
Sperwer					1	1
Buizerd		1	2	2	1	6
Boomvalk*	1					1
Fazant				1	3	4
Waterral					2	2
Waterhoen				1	5	6
Meerkoet	4	2		6	9	21
Scholekster	1			2		3
Kievit				6		6
Grutto*	1					1
Wulp	4			3		7
Tureluur*	1			2		3
Holenduif				1		1
Koekoek*	1		1	1	2	5
IJsvogel		(1)				0
Grote Bonte Specht			1	1	4	6
Kleine Bonte Specht					1	1
Graspieper*	1			3		4
Gele Kwikstaart*	5	2		10		17
Heggenmus	3		1	1		5
Blauwborst					1	1
Gekraagde Roodstaart			1			1
Zanglijster	1		1	2	10	14
Sprinkhaanzanger					1	1
Rietzanger					1	1
Bosrietzanger	9	2	14	3	4	32
Kleine Karekiet	1		13	3	26	43
Spotvogel*		1	1		3	5
Braamsluiper	2			2	1	5
Grasmus	15		2	2	7	26
Tuinfluit	3	1	8	6	23	41
Zwartkop	2		9	7	29	47
Grauwe Vliegenvanger*			1	1		2
Staartmees					2	2
Glanskop					1	1
Matkop*			1		2	3
Boomklever					1	1
Boomkruiper					8	8
Gaai			1	1	2	4
Ekster					2	2
Kauw					1	1
Zwarte Kraai	3		2	9	5	19
Ringmus*				2		2
Groenling	2			1	1	4
Putter	2		1			3
Kneu*	5					5
Rietgors	5	1		7	5	18

Tabel 4. Aantal territoria in de Hoge Linie BMP-A (VWG Stad & Ambt Doesborgh) en BMP-B (deze inventarisatie) in 1986-2009.

Soort	A 1986	A 1987	A 1988	A 1989	A 1990	A 1991	A 1995	A 2002	A 2009	B 2009
Fuut	1	2	1	3	3	2	2	1		
Knobbelzwaan						1	1	1	1	1
Grauwe Gans										4
Bergeend	1									
Krakeend									1	1
Wilde Eend	4	3	2	2	3	2	4	3	5+	
Slobeend*				1						
Kuifeend				1					1	1
Sperwer							1	1		
Buizerd								1	1	1
Torenvalk			1	1	2	1	1	1		
Fazant	1	3	1		1	2	4	3	3	2
Waterhoen				1	1	1	3	1	1	1
Meerkoet	8	7	5	7	9	18	16	10	5	5
Holenduif	2	1	1	1	1	2	1			
Houtduif	10	11	9	10	8	10	14	17	9+	
Turkse Tortel									1	
Zomertortel*	3	5	3	6	3	4	2			
Koekoek*	1	2	2	2	2	2	2		1	1
IJsvogel								1		
Grote Bonte Specht					1		1	1	1	2
Kleine Bonte Specht										1
Boompieper						1				
Witte Kwikstaart		1		1						
Winterkoning	6	9	9	10	13	9	15	15	13+	
Heggenmus	7	12	6	7	6	10	6	5	5+	
Roodborst	5	5	7	5	3	4	5	9	4+	
Nachtegaal*	6	3	3	2						
Zwarte Roodstaart	1	1			1					
Merel	17	14	12	10	11	10	13	20	9+	
Zanglijster		1	2	2	2	2	4	9	10	5
Grote Lijster							1			
Rietzanger	4									
Bosrietzanger	3	11	6	3	3	4	1		2	1
Kleine Karekiet	9	9	8	7	9	11	16	7	4	5
Grote Karekiet*		1								
Spotvogel*						1			1	1
Braamsluiper		1	2	1	3		1		1	1
Grasmus	2	3	1	2	3	2	2	1	4	4
Tuinfluitier	9	7	8	10	5	12	14	6	12	15
Zwartkop	11	7	5	7	8	5	11	14	16	15
Tjiftjaf	10	14	14	13	14	11	18	14	15+	
Fitis		2	3	2	1	2	4	2	2+	
Staartmees		1	1	2	2	2	2	1	1	1
Glanskop								1	1	1
Matkop*	3	2	3	4	3	4	3	2	1	1
Pimpelmees	2	3	2	2	2	3	2	4	3+	
Koolmees	6	7	3	4	3	6	6	6	8+	
Boomkruiper				2	3	3	2	3	3	5
Gaai	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2
Ekster	6	3	4	4	6	4	3	1	1	
Kauw	3	2	3	1	1	1				
Zwarte Kraai	4	3	4	3	6	3	3	2	3	2
Ringmus*	1	4	4	5	5	2	2	1		
Vink		5	2	4	3	3	7	11	7+	
Groenling	1	2	3	2	1		1		1	
Putter								1		
Kneu*	4	4	3	1	3	1				
Goudvink							1	1		
Rietgors	1		1			1	2			
<i>totaal</i>	<i>154</i>	<i>173</i>	<i>146</i>	<i>153</i>	<i>156</i>	<i>163</i>	<i>199</i>	<i>179</i>	<i>159</i>	<i>(>79)</i>
<i>soorten</i>	<i>33</i>	<i>37</i>	<i>36</i>	<i>39</i>	<i>38</i>	<i>38</i>	<i>40</i>	<i>36</i>	<i>37</i>	<i>36</i>

Tabel 5. Aantal territoria per soortgroep en Rode Lijst in de Hoge Linie BMP-A (VWG Stad & Ambt Doesborgh) en BMP-B (deze inventarisatie) in 1986-2009.

Soortgroep	A 1986	A 1987	A 1988	A 1989	A 1990	A 1991	A 1995	A 2002	A 2009	B 2009
holenbroeders	14	17	13	15	16	17	14	16	16	(>9)
struweelvogels	31	43	32	28	24	32	28	14	27	(>22)
jong bos	46	47	43	46	46	42	60	74	57	(>24)
opgaand bos	28	39	30	33	30	31	48	50	41	(>2)
rietvogels	14	10	9	7	9	12	18	7	4	5
Rode Lijst	18	21	18	21	16	14	9	3	3	3
aantal soorten RL	6	7	6	7	5	6	4	2	3	3

Lage Linie

De reeks van jaren betreffen er vier namelijk 1995, 2002, 2007 en 2009. Het laatste jaar zijn een aantal algemeen soorten niet geïnventariseerd. Met een inschatting voor de ontbrekende wordt hieronder een beeld geschetst van de ontwikkeling van de soortgroepen. Het totaal aantal territoria varieerde tussen 240 en 322 en het aantal soorten tussen 39 en 56 (bijlage 3). Het laatste jaar was met 42 soorten onder gemiddeld en dat kwam vooral door diverse soorten watervogels die ontbraken. Het aantal holenbroeders is nooit hoog geweest en is in de laatste jaren zelfs licht afgenomen en het laatste jaar deelt in die malaise door de kap van bomen. Opvallend is in de laatste twee jaar van de vogels

van jong en opgaand bos. Geen specifieke soort is voor deze afname verantwoordelijk, alle hebben een stapje terug gedaan. Daarentegen is er in het laatste jaar weer een toename van de struweelvogels vastgesteld. Vooral de Grasmus en Tuinfluiter geven deze toename vorm. Waarschijnlijk heeft de kap van bomen deze soorten in de kaart gespeeld. Het aantal rietvogels explosief gestegen, hoofdzakelijk ingegeven door de Kleine Karekiet. Deze soort, en ook de Rietgors, hebben dus geprofiteerd van de kap van de bomen in het moeras. In de recente jaren zijn de watervogels afgenomen en de ontwikkeling van deze groep wordt sterk bepaald door de Grauwe Gans. Het aantal soorten van de Rode Lijst is afgenomen. Met de afname van het aantal

Tabel 6. Aantal territoria in de Lage Linie BMP-A (VWG Stad & Ambt Doesborgh) in 1995, 2002 en 2007. 2009B is deze inventarisatie en 2007B is BMP-A wat binnen de begrenzing van 2009 valt.

Soort	A 1995	A 2002	A 2007	B 2007	B 2009
Dodaars		1	3	2	1
Fuut	1	3	1	1	
Knobbelswaan		1	1	1	1
Kolgans					1
Grauwe Gans		10	61	51	43
Krakeend			1	1	3
Wilde Eend	5	10	12	6+	
Zomertaling			1	1	
Tafeleend			1	1	
Kuifeend			1		
Bruine Kiekendief		1			
Sperwer		1	1	1	1
Torenvalk		1			
Fazant	5	2	1	1	
Waterral	2	2	1	1	2
Waterhoen	11	7	8	4	4
Meerkoet	9	14	14	8	14
Scholekster		1	1	1	
Zwarte Stern			1	1	
Holenduif	2		1	1	
Houtduif	12	18	17	10+	
Turkse Tortel	1	1	2	1	
Zomertortel	5				
Koekoek	2	1	1	1	1
Ransuil			1	1	
IJsvogel		1	1		
Groene Specht		1			
Grote Bonte Specht		1	2	1	2
Winterkoning	21	22	20	15+	
Heggenmus	14	9	9	7+	
Roodborst	1	10	7	5+	
Nachtegaal	2				
Blauwborst		1	1	1	1
Merel	14	17	17	14+	

Soort	A 1995	A 2002	A 2007	B 2007	B 2009
Zanglijster	4	12	12	10	5
Grote Lijster		1	1	1	
Sprinkhaanzanger					1
Rietzanger			1		1
Bosrietzanger	9	9	4	3	3
Kleine Karekiet	21	20	9	6	35
Spotvogel	2	1	1		2
Braamsluiper	1	1	2	1	
Grasmus	2	1	1		4
Tuinfluiter	11	5	4	3	8
Zwartkop	13	20	24	18	16
Tijftjaf	20	22	19	15+	
Fitis	4	1		+	
Staartmees	2	2	1	1	1
Glanskop		1	2	1	
Matkop	2	2	1	1	1
Pimpelmees	6	6	6	4+	
Koolmees	9	12	7	5+	
Boomklever	1	1	1	1	1
Boomkruiper	2	4	3	2	3
Buidelmees	1				
Gaai		1	2	2	
Ekster	3	2	3	3	2
Kauw	1		3	3	1
Zwarte Kraai	2	3	4	4	2
Spreeuw		2	3	3+	
Huismus			1		
Vink	9	14	13	10+	
Groenling	2		1	1	1
Putter		1			
Goudvink			1	1	
Rietgors	7	7	4	3	6
totaal	241	287	322	240 (>167)	
soorten	39	49	56	50	42

territoria wordt sterk bepaald door 1995 toen er 5 Zomertortels en 2 Nachtegalen (daarna verdwenen) werden gevonden. Het gaat ook om soorten die niet jaarlijks zijn vastgesteld waardoor het aantal soorten jaarlijks sterk kan variëren.

Tabel 7. Aantal territoria per soortgroep en Rode Lijst in de Lage Linie BMP-A (VWG Stad & Ambt Doesborgh) in 1995, 2002 en 2007. 2009B is deze inventarisatie en 2007B is BMP-A wat binnen de begrenzing van 2009 valt.

	A	A	A	B	B
Soortgroep	1995	2002	2007	2007	2009
holenbroeders	12	16	21	16	(>7)
struweelvogels	45	27	21	14	(>17)
jong bos	67	87	84	66	(>23)
opgaand bos	50	68	60	44	(>0)
rietvogels	30	30	15	10	44
watervogels	0	12	68	56	47
Rode Lijst	13	5	7	5	4
aantal soorten RL	5	4	7	6	3

4.2.2. Ontwikkelingen van de weidevogels in de Ravenswaarden in 1994-2009

Weidevogels als Grutto en Kievit zijn al decennia goed vertegenwoordigd in het uiterwaardengebied langs de IJssel (o.a. van den Bergh *et al.* 1979). In de afgelopen decennia is het beheer op veel plaatsen veranderd. Belangrijkste verandering is dat het accent op botanisch beheer is komen te liggen (voor details zie beheersverslagen Staatsbosbeheer). Sinds de invoering van dit “botanisch pakket”, ligt het voor de hand dat de weidevogelstand eveneens veranderingen heeft doorgemaakt (ander maai- en bemestingsregime). Om deze veranderingen beter inzichtelijk te maken, is een vergelijking uitgevoerd voor de Ravenswaarden. Dit gebied was immers ook in 1994 en 2002 onderzocht. De vergelijking was mede mogelijk omdat in 2009 deze weidevogels met relatief weinig inspanning konden worden “meegenomen” in de uiterwaarddelen die buiten SBB-eigendom vielen. Zodoende werd dezelfde gebiedsgrens gehanteerd als in 1994 en 2002.

Bewoonde vossenburcht middenin de Ravenswaarden.

In tabel 8 zijn van vier weidevogelsoorten (Kievit, Grutto, Wulp en Scholekster) de aantallen vergeleken in de drie onderzoeksjaren. Eén soort is dan verdwenen, twee soorten zijn sterk afgenomen, en één soort is gelijk gebleven. De ontwikkeling van Kievit en Grutto zijn extreem negatief geweest, van respectievelijk 37 en 23 paar naar 0 en 1 paar. De Tureluur was in 2002 nog toegenomen ten opzichte van 1994 (van 7 naar 13), maar is inmiddels eveneens vrijwel verdwenen (1 paar). Opvallend in dit verhaal is dat Wulp exact gelijk is gebleven (5 paar), helemaal als je bedenkt dat de landelijke trend ook negatief is. Van Kievit en Grutto is de landelijke trend ook negatief maar niet zo extreem als in de Ravenswaarden. Alle territoria samen van deze vier soorten zijn in de tussenliggende 15 jaar met 90% afgenomen.

Tabel 8. Aantallen van vier soorten weidevogels in de Ravenswaarden in 1994, 2002 en 2009

Soort	1994	2002	2009 ontw.	NL
Kievit	37	13	-	-
Grutto*	23	6	1	-
Wulp	3	5	5	=
Tureluur*	7	13	1	=
<i> totaal</i>	<i>70</i>	<i>37</i>	<i>7</i>	<i>-</i>

Wat kunnen we hieruit afleiden? De landelijke negatieve trend verklaart een klein deel van de afname. Op gebiedsniveau is door botanisch beheer de voor weidevogels gunstige omstandigheden verslechterd. Moeilijk aantoonbaar maar ongetwijfeld niet in het voordeel van grondbroeders is de toegenomen predatiedruk van Ooievaars en Vossen. Ooievaars in het Buitenstation ‘t Zand bij Gorssel en in de directe omgeving ervan zijn in 1994-2009 ongeveer verdubbeld (van zo’n 20 naar 40 paar, bron: Vogelwerkgroep de IJsselstreek). Vossen zijn vermoedelijk toegenomen, een landelijke trend in open gebieden, maar de exacte ontwikkeling is niet bekend. Veelzeggend in ieder geval is dat in de Ravenswaarden een bewoonde burcht werd gevonden, middenin in een weiland!

De Ravenswaarden in 2009.

4.3. Bespreking per soort

In deze paragraaf wordt bij een selectie van soorten een nadere toelichting gegeven. Deze toelichting op broedbiologie, biotoopkeuze en aantalsontwikkeling spitst zich vooral toe op soorten met een bijzondere beschermingsstatus (Rode Lijst, Natura 2000).

GRAUWE GANS, 57 territoria

Vooraf in de Wallen van Doesburg was deze soort talrijk. Er werden 36 broedparen binnen de eigendommen van Staatsbosbeheer geteld en nog eens 23 daarbuiten. Vooraf de Lage Linie (50 broedpaar) is favoriet waar in het riet wordt gebroed. Grauwe Ganzen ruilen al hun vleugelveren in één keer (tussen eind mei en begin juli) en kunnen dan een maand niet vliegen. Het gebied wordt in de ruiperiode voornamelijk door de broedvogels gebruikt. De eerste jongen (5 pul bij 1 paar, leeftijd 1 dag) werden gezien op 9 april. Dit betekent een start van de eileg in de eerste week van maart. In de loop van het seizoen neemt het aantal jongen (en ook adulten) duidelijk af. Deels kan dit komen door sterfte maar waarschijnlijker is dat een groot deel van de ouders met jongen wegtrekt naar foerageergebieden in de omgeving zoals de Oude IJssel, IJssel en Het Zwarte Schaar. Zo werd op 10 april waargenomen dat een familie met 6 pul (enkele dagen oud) de N317 wilden oversteken komend vanaf de Lage Linie naar het water van de Hoge Linie. Bijna alle jongen varieerden in leeftijd tussen een dag en ruim 3 weken. Een klein aantal families bleef in het

gebied en dit resulteerde in 19 volgroeide jongen op 28 juni. Deze waren alle aanwezig in het westelijk deel van de Lage Linie op het grazige deel tussen de Koppelweg en de voormalige Oude IJssel (4 ad en 18 juv) en op het aanliggende sportveld (9 ad en 1 juv). In ons land kruipt het grootste deel van de jonge Grauwe Ganzen uit het ei tussen begin april en begin mei. De situatie in Doesburg wijkt daar niet van af. Het bovenstaande geeft een redelijk goed beeld van het seizoensverloop van de adulte en jonge vogels. Op basis van de leeftijd van de jongen kunnen we stellen dat er minimaal 141 kuikens aanwezig waren, maar door sterfte en wegtrek zal het werkelijke aantal hoger geweest zijn. In maart zijn zo'n 45 eieren in de nesten geschud (med. T. Hunink, SBB).

De Grauwe Gans is weinig kritisch in zijn nestplaatskeuze. Nesten kunnen worden aangetroffen in bosjes, langs paden of in het open veld, al is water nooit ver weg (zie foto's). In paragraaf 4.4 worden alle "zomerganzen" verder besproken waarbij ook de Grauwe Gans aan bod komt.

SLOBEEND, (1 territorium net erbuiten)

Slobeenden waren uitgesproken schaars met slechts 1 paar in de Ravenswaarden. In dit gebied werden in 1994 en 2002 nog respectievelijk 7 en 9 paar aangetroffen. De landelijke trend is ook negatief. Deze eendensoort schurkt qua habitatvoorkeur het dichtst aan bij de meer kritische natte weidevogelsoorten (Watersnip, Grutto). Verdroging en verruiging zijn funest voor deze soorten. 2009 kende een droog

Grauwe ganzennest nabij pad.

Grauwe ganzennest nabij water.

Grauwe ganzennest op stroomrug.

voorjaar maar het is zeer de vraag of hiermee de afname volledig verklaard kan worden.

HAVIK (1 territorium net erbuiten)

In de Bakerwaard broedde een Havik in een populierenvak net buiten SBB terrein. Dit paar is al langer aanwezig in dit gebied getuige de aanwezigheid van een tweede nest en de volwassen leeftijd van het vrouwtje. Het is goed denkbaar dat in komende jaren een keer een nestboom in een “SBB-vak” wordt uitgekozen.

SPERWER, 1 territorium

Op 30 maart werd een afgebouwd nest (nestkom onbekend, 5 meter hoogte) gevonden in een meidoorn op enkele meters afstand van een wandelpad in de Lage Linie van de Wallen van Doesburg. Op 19 juni werden door Frans Stam vijf jongen geringd (3 man, 2 vrouw) welke rond de 23 dagen oud waren. De vleugellengte (mm)/gewicht (gr) waren 142/148, 140/138, 142/150 (mannetjes), 160/250 en 156/249 (vrouwtjes). Ook was er nog één onbevucht ei in het nest aanwezig, dus het was oorspronkelijk een zeslegsels. Teruggerekend (broedduur 40 dagen, Bijlsma 1997) dan is het eerste ei rond 17 april gelegd. Het mannetje was een adulte vogel en het vrouwtje onvolwassen. Vlakbij het nest op 10 meter afstand was een oud nest aanwezig in een meidoorn welke half mei gekraakt was (broedende vogel) door een Houtduif. Op 28 juni waren alle jongen uitgevlogen, maar nog wel in de omgeving van het nest aanwezig. In het zuidelijk deel van de Hoge Linie werd ook een oud nest in een meidoorn gevonden.

BUIZERD, 6 territoria

Buizerds waren in alle onderzochte gebieden aanwezig (alleen in de Ravenswaarden net buiten de SBB grenzen). De zes aangetroffen paren geven aan dat deze soort het goed doet, net buiten de SBB grenzen werden nog eens vier paar gevonden. In de Wallen van Doesburg ontbrak de Buizerd nog voor 2002. In 2009 had een paar hier een nieuw nest gemaakt in een eik (18 m hoog) met waarschijnlijk eieren maar jongen of aanwijzingen daarvoor waren er niet. Op amper 150 meter van dit nieuwe nest was ook een oud nest in een eik (8 m hoog) en deze was waarschijnlijk door het zelfde paar ook nog opgebouwd met verse takken. De Buizerd is qua voedsel een generalist maar een slechte muizenstand, zoals dit voorjaar, vertaalt zich direct in een matig broedsucces. Alleen in Bronsbergen vlogen met zekerheid jongen uit. Op 13 mei werd een dode Buizerd (al maanden dood) gevonden onder een els in het oosten van de Lage Linie.

BOOMVALK, 1 paar

Boomvalken gaan sinds een jaar of tien landelijk achteruit (o.a. Bijlsma 2010). Tegelijk is een

verschuiving gaande van de traditioneel goed bezette bosgebieden naar het open cultuurlandschap. Desondanks is de soort in de uiterwaarden van de IJssel nog steeds schaars. Het gebied heeft genoeg potentie. Het ontbreekt niet aan goede nestbomen met bruikbare nesten van Zwarte Kraai. Geschikte zangvogelprooien zijn niet heel veel schaarser geworden (Gele Kwikstaart, Grasmus, Rietgors). Het aanbod zwaluwen, mussen en Kneuen is wel veel schraler geworden. Mogelijk is dit een bottleneck.

In de Ravenswaarden zat het enige paartje, in dezelfde nestboom als in 2002. Het tekent de trouw van Boomvalken aan traditionele broedlocaties. Ook in de nabij gelegen Rammelwaard betrof het paartje Boomvalken dezelfde nestboom als in 2002 (Klaassen 2010).

KWARTELKONING, 0 territoria

Opmerkelijk genoeg werd geen enkele Kwartelkoning aangetroffen in de onderzochte gebieden, ook niet tijdens de twee speciale landelijke telweekenden. Landelijk ging 2009 de boeken in als een slecht jaar, dus dat verklaart wel een en ander. De landelijke aantallen fluctueren enorm, 2002 was bijvoorbeeld een goed jaar (5 paar in de onderzochte IJsselgebieden).

GRUTTO, 1 territorium

De Grutto werd alleen in de Ravenswaarden aangetroffen. Tijdens twee bezoeken, 15 april en 8 mei, werd een solitair mannetje waargenomen. De aanwezigheid van een vrouwtje was zeer onzeker, er zijn in ieder geval geen jongen grootgebracht. In 4.2.2 worden de Grutto samen met 3 andere weidevogelsoorten verder besproken.

TURELUUR, 3 territoria

Ook de Tureluur heeft een flinke veer moeten laten. Deze soort is net als in 1994 en 2002 integraal geteld in Ravenswaarden en daar afgenomen van 7, 13 naar 1 paar. In 2002 was dus nog een toename geconstateerd ten opzichte van 1994. De ontwikkeling pas in het beeld van wat veel gezien wordt bij verruigende graslanden: in eerste instantie profiteert de Tureluur hiervan (waar een soort als de Grutto onmiddellijk een pas op de plaats maakt), maar na enkele jaren wordt het terrein ook voor de Tureluur ongeschikt.

ZWARTE STERN, 0 territoria

Begin mei zijn er in de Wallen van Doesburg 25 nestvlotjes uitgelegd op het water van het plasje langs de Kraakselaan. Er zijn geen waarnemingen gedaan van de soort in de buurt van de nestvlotjes. Op 20 mei was foerageerde een vogel in de Lage Linie. De locatie waar de nestvlotjes liggen is aan de zuid en oostzijde omgeven door hoge bomen. Voor predatoren als kraaien en Buizerd biedt dit ideale zitposten om het reilen en zeilen te volgen.

Zwarte Sterns willen het liefst open ruimte rondom de nestplek om te voorkomen dat predatoren kunnen toeslaan en ze al op grote afstand geattaqueerd kunnen worden. Wellicht betere locaties voor het uitleggen van vlotjes zou zijn ten ZO op het open water in het riet, op de voormalige loop van de Oude IJssel of op Het Zwarte Schaar in de Fraterwaard.

KOEKOEK, 5 territoria

De enige in ons land voorkomende broedparasiet staat sinds 2004 op de Rode Lijst, maar de soort doet het goed langs de IJssel. Er werden vijf territoria aangetroffen. Van broeden is bij de Koekoek niet echt sprake. Zij leggen hun eieren in nesten van zangvogels en laten het grootbrengen van de jongen aan deze “waardvogels”. Algemene waardvogels in Nederland zijn Heggenmus, Kleine Karekiet, Graspieper, Witte en Gele Kwikstaart, Rietzanger en Bosrietzanger (Hustings 2002a). Hiervan zijn Heggenmus, Gele Kwikstaart, Kleine Karekiet en Bosrietzanger algemeen aanwezige soorten in het gebied. Het voedsel van volwassen Koekoeken bestaat vooral uit rupsen, ook harige soorten die door andere vogels niet worden gegeten, aangevuld met kevers. Het halfopen landschap zoals in de uiterwaarden is bij uitstek geschikt voor de Koekoek. De aantallen zijn landelijk al jaren aan het teruglopen. De afgelopen 15 jaar is een afname vastgesteld van vele tientallen procenten, ook in natuurgebieden. Momenteel broeden ongeveer 6000-8000 vrouwtjes Koekoeken in Nederland (Hustings 2002).

IJSVOGEL, 0 territoria

Alle IJsvogels die in 2009 aan de andere kant van de IJssel waren gevonden broedden in wortelkluiten van omgevallen bomen (Klaassen 2010). Aan de oostzijde werden in 2009 geen IJsvogels broedend aangetroffen, maar wel een gebruikt nest uit 2008. Dit nest was aanwezig in Bronsbergen, en zat eveneens in de wortelkluit van een omgevallen boom. Gezien de hoeveelheid uitwerpselen zijn hier succesvol jongen uitgevlogen. De kans is aanwezig dat dit paar is gesneuveld tijdens de strenge vorstperiode in de winter van 2008/09. Ook de daaropvolgende

Oud nest IJsvogel in Bronsbergen

winter van 2009/10 heeft de nodige IJsvogels doen omkomen, maar de populatie kan zich hier prima van herstellen. In de Wallen van Doesburg werd zowel in april als in mei een vogel gezien langs de oude loop van de Oude IJssel in het oosten van de Lage Linie. Waarschijnlijk ging het hier om vogels die broeden in het nabijgelegen Koppenbergh.

KLEINE BONTE SPECHT, 1 territorium

Op de Hoge Linie van de Wallen van Doesburg werd begin mei een roffelende vogel gehoord. De roffel is niet zo hard en krachtig als die van de Grote Bonte Specht en heeft het tempo van een naaimachine. In een dode wilg werd nog een oud nesthol gevonden welke in gebruik was door een Boomkruiper.

GRASPIEPER, 4 territoria

De Graspieper is een van de soorten die aan de westzijde van de IJssel leek te zijn toegenomen (Klaassen 2010). Aan de oostzijde is het een schaarse soort, maar is wellicht eenzelfde ontwikkeling gaande. In de Ravenswaarden ontbrak de soort in 1994 en 2002 maar was de soort in 2009 wel aanwezig, al ging het om 1 paar. De andere drie territoria bevonden zich in de Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden. Mogelijk pakt het meer botanisch gericht beheer dus gunstig uit voor deze soort.

GELE KWIKSTAART, 17 territoria

De Gele Kwikstaart profiteert van de natuurontwikkeling en verruiging in sommige uiterwaarden, zoals in de Ravenswaarden en de Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden. De soort zit graag in de uiterwaarden langs de rivier, terwijl hij in de Bakerwaard en de Wallen van Doesburg ontbreekt.

BLAUWBORST, 1 territorium

De soort heeft een voorkeur voor enigszins verruigd riet met wilgenopslag. In het oostelijke deel van de Lage Linie van de Wallen van Doesburg, waar alleen maar riet staat, werd tussen eind april en half mei telkens een zingend mannetje gehoord en eenmaal een paartje gezien. Het mannetje bestreek het hele gebied en de afstand tussen de uiterste zangposten, alle in riet, bedroeg bijna 300 meter.

RIETZANGER, 1 territorium

Op 12 juni werd een zingend exemplaar gehoord in het middendeel van de Lage Linie van de Wallen van Doesburg. De Rietzanger is tegenwoordig in Hoog-Nederland een schaarse broedvogel. Na de inzinking in de jaren zeventig en tachtig (relatie met droogte in overwinteringsgebied Sahel) heeft de soort zich in Laag-Nederland herstelt maar in Hoog-Nederland niet.

KLEINE KAREKIET, 43 territoria

De algemeenste van de typische rietvogels was vooral talrijk in de Wallen van Doesburg (26) en de Bakerwaard (13). In de Wallen van Doesburg werden nog eens 19 paar net buiten de grenzen geïnventariseerd. Met name in mei was het in het middendeel van de Lage Linie droog; eind juni werden daar 16 Kleine Karekieten geteld terwijl het in de bezoeken daarvoor maximaal om vijf ging. Hieruit blijkt dat de soort snel kan inspringen op gunstige omstandigheden.

SPOTVOGEL, 5 territoria

In drie van de vijf gebieden zaten Spotvogels: Bronsbergen, Bakerwaard en de Wallen van Doesburg. In 2002 was de soort ook in de Ravenswaarden aanwezig. iets algemener. Landelijk gaat de soort behoorlijk achteruit, niet voor niets is deze soort op de Rode Lijst beland. In de broedhabitat moeten zowel hoge bomen als dichte struiken aanwezig zijn, en ze zitten liever in

boomgroepen of kleine bosjes dan aaneengesloten bos (Koffijberg 2002). In de onderzochte gebieden zaten ze vooral in jonge aanplant en hoog struweel.

GRAUWE Vliegenvanger, 2 territorium

In het natte wilgenbos van de Bakerwaard en de Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden zat een Grauwe Vliegenvanger. Het is opmerkelijk dat de soort zo zeldzaam is in de muggenrijke vochtige wilgenbosjes langs de IJssel. De redenen zijn onbekend, net zomin als de landelijke achteruitgang goed valt te doorgronden (Boele 2002).

MATKOP, 3 territoria

De wilgenbosje vormen prima broedbiotoop voor Matkopen. In de zachte wilg valt makkelijk nestholte te creëren en voedsel lijkt geen beperkende factor. Desondanks is het zoeken met een lampje naar deze soort. In de BMP plots Hoge- en Lage Linie van de Wallen van Doesburg is de trend ook negatief.

RINGMUS, 2 territoria

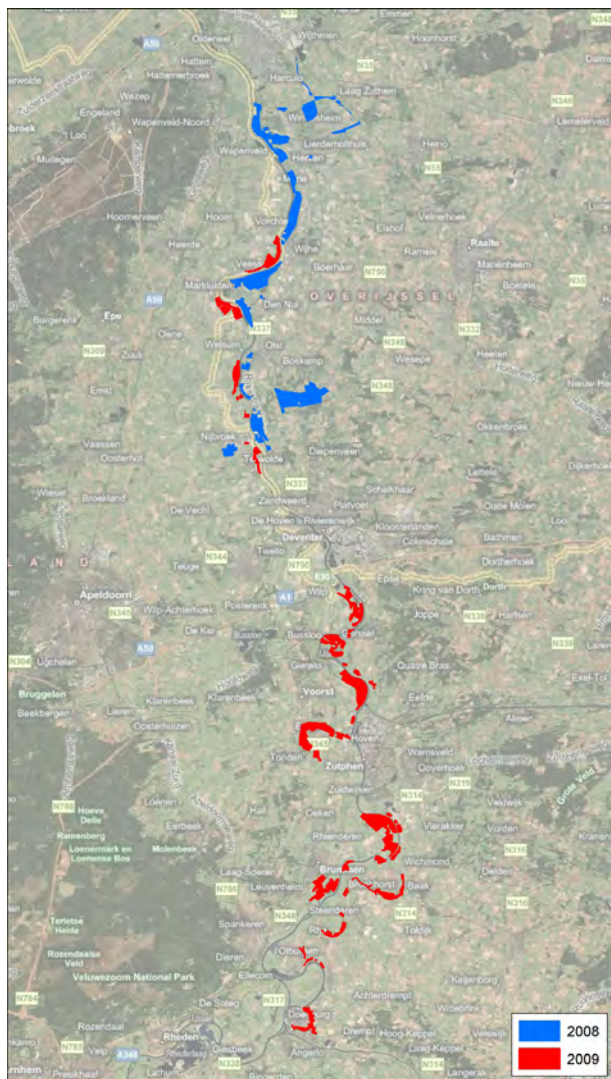
Deze soort staat inmiddels op de Rode Lijst en zodoende ook op de basiskarteringslijst. In 1994 en 2002 werden Ringmussen nog niet standaard meegenomen met een inventarisatie. Hoe de twee paar in de Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden moeten worden geïnterpreteerd is dus nog onduidelijk, maar het ontbreken in alle andere gebieden is vermoedelijk veelzeggend.

KNEU, 5 territoria

Kneuen waren alleen met een schamele vijf territoria in de Ravenswaarden aanwezig. In 2002 waren dat er nog 33 (en 17 als dezelfde gebiedsgrenzen van 2009 worden aangehouden). Het ontbreken in alle andere gebieden is opmerkelijk. In het BMP plot Hoge Linie van de Wallen van Doesburg is de soort in een verder verleden al verdwenen (1991). Natuurontwikkeling langs de rivieren met bijbehorende ruigtekruidenexplosies zijn gunstig voor de Kneu, maar door vegetatiesuccessie is dit effect na enkele jaren al weer weggeëbd (Verstraël 2002). Landelijk holt deze soort de laatste jaren achteruit. Het is de vraag wat de beheerder op lokaal niveau hiertegen kan doen.

4.4. Zomerganzen

Naast de reguliere broedvogelinventarisatie was een aanvullend verzoek van Staatsbosbeheer Oost om "...naast het aantal broedparen van de overzomerende ganzen (alle soorten) ook het totale aantal overzomerende ganzen in beeld te brengen (alle soorten), dus ook de niet broedende, ongepaarde ganzen. Ook is het gewenst dat er een beeld wordt verkregen van het broedsucces – de aanwas.

Figuur 4. Ligging van de in 2008 en 2009 onderzochte gebieden waar tellingen van "zomerganzen" zijn uitgevoerd.

Tabel 5. Aantallen Grauwe Gans in objecten van SBB langs de IJssel in 2009 (sommige objecten in 2008), uitgesplitst in aantal exemplaren broedvogels, aantal exemplaren niet-territoriale broedvogels (niet-broeders) en jongen (juv). Tevens zijn de aantallen niet-territoriale vogels procentueel weergegeven. Voor de objecten uit 2008 is het aandeel niet-territoriale vogels berekend op basis van de in 2009 vastgestelde verhouding (schuingedrukt).

Regio	object	broedvogels (ex)	niet-broeders (ex)	aandeel niet-broeders (%)	juv	totaal (ex)
IJssel west 2009	Vorchter Waarden	0	26	100%	0	26
IJssel west 2009	Welsommer Waarden	22	228	91%	34	284
IJssel west 2009	Katerstede	46	64	58%	46	156
IJssel west 2009	Dorperwaarden	44	180	80%	19	243
IJssel west 2009	Wilperwaarden	34	96	74%	8	138
IJssel west 2009	Rammelwaard	20	206	91%	43	269
IJssel west 2009	De Overmars	84	211	72%	23	318
IJssel west 2009	Cortenoever	30	34	53%	0	64
IJssel west 2009	Brummense Waarden	8	14	64%	0	22
Gorssel Bronkhorst 2009	Ravenswaarden	20	39	66%	0	59
Gorssel Bronkhorst 2009	Bronsbergen	2	0	0	3	5
Gorssel Bronkhorst 2009	Zoethorster- en Bronckh	50	205	80%	49	304
Gorssel Bronkhorst 2009	Bakerwaard en Vreekolk	4	0	0	0	4
Gorssel Bronkhorst 2009	Wallen van Doesburg	118	226	66%	141	485
IJsseldal 2008	Fortmond Duursche Waarden	24	76	76%	-	100
IJsseldal 2008	Hengforterwaarden	45	143	76%	-	188
IJsseldal 2008	Molenpolder	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	t Nijendal	2	8	76%	-	10
IJsseldal 2008	Wijhe Buitenwaarden	107	337	76%	-	444
IJsseldal 2008	Windesheim	117	371	76%	-	488
IJsseldal 2008	De Meintjes	45	143	76%	-	188
Totaal		822	2607	76%	366	3795

Tabel 6. Aantallen Kolgans in objecten van SBB langs de IJssel in 2009 (sommige objecten in 2008), uitgesplitst in aantal exemplaren broedvogels, aantal exemplaren niet-territoriale broedvogels (niet-broeders) en jongen (juv). Tevens zijn de aantallen niet-territoriale vogels procentueel weergegeven.

Regio	object	broedvogels (ex)	niet-broeders (ex)	aandeel niet-broeders (%)	juv	totaal (ex)
IJssel west 2009	Vorchter Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Welsommer Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Katerstede	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Dorperwaarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Wilperwaarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Rammelwaard	2	24	92%	0	26
IJssel west 2009	De Overmars	4	0	0%	0	4
IJssel west 2009	Cortenoever	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Brummense Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronkhorst 2009	Ravenswaarden	6	11	65%	0	17
Gorssel Bronkhorst 2009	Bronsbergen	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronkhorst 2009	Zoethorster- en Bronckh	0	52	100%	-	52
Gorssel Bronkhorst 2009	Bakerwaard en Vreekolk	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronkhorst 2009	Wallen van Doesburg	12	0	0%	7	19
IJsseldal 2008	Fortmond Duursche Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Hengforterwaarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Molenpolder	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	t Nijendal	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Wijhe Buitenwaarden	2	?	?	?	2
IJsseldal 2008	Windesheim	4	?	?	?	4
IJsseldal 2008	De Meintjes	0	0	n.v.t.	-	0
Totaal		30	87	78%	7	124

Tabel 7. Aantallen Canadese Gans in objecten van SBB langs de IJssel in 2009 (sommige objecten in 2008), uitgesplitst in aantal exemplaren broedvogels, aantal exemplaren niet-territoriale broedvogels (niet-broeders) en jongen (juv). Tevens zijn de aantallen niet-territoriale vogels procentueel weergegeven.

regio	object	broedvogels (ex)	niet-broeders (ex)	aandeel niet-broeders (%)	juv	totaal (ex)
IJssel west 2009	Vorchter Waarden	0	3	100%	-	3
IJssel west 2009	Welsommer Waarden	0	2	100%	-	2
IJssel west 2009	Katerstede	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Dorperwaarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Wilperwaarden	2	0	n.v.t.	4	6
IJssel west 2009	Rammelwaard	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	De Overmars	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Cortenoever	2	0	n.v.t.	0	2
IJssel west 2009	Brummense Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Ravenswaarden	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Bronbergen	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Zoethorster- en Bronckh	2	0	n.v.t.	0	2
Gorssel Bronckhorst 2009	Bakerwaard en Vreekolk	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Wallen van Doesburg	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Fortmond Duursche Waarden	10	?	?	-	10
IJsseldal 2008	Hengforterwaarden	10	?	?	-	10
IJsseldal 2008	Molenpolder	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	t Nijendal	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Wijhe Buitenwaarden	18	?	?	-	18
IJsseldal 2008	Windesheim	22	?	?	-	22
IJsseldal 2008	De Meintjes	0	0	n.v.t.	-	0
totaal		66	5	?	4	75

Tabel 8. Aantallen Brandgans in objecten van SBB langs de IJssel in 2009 (sommige objecten in 2008), uitgesplitst in aantal exemplaren broedvogels, aantal exemplaren niet-territoriale broedvogels (niet-broeders) en jongen (juv). Tevens zijn de aantallen niet-territoriale vogels procentueel weergegeven.

regio	object	broedvogels (ex)	niet-broeders (ex)	aandeel niet-broeders (%)	juv	totaal (ex)
IJssel west 2009	Vorchter Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Welsommer Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Katerstede	0	2	100%	-	2
IJssel west 2009	Dorperwaarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJssel west 2009	Wilperwaarden	2	0	0%	0	2
IJssel west 2009	Rammelwaard	4	130	97%	0	134
IJssel west 2009	De Overmars	6	0	0%	0	6
IJssel west 2009	Cortenoever	0	6	100%	-	6
IJssel west 2009	Brummense Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Ravenswaarden	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Bronbergen	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Zoethorster- en Bronckh	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Bakerwaard en Vreekolk	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Wallen van Doesburg	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Fortmond Duursche Waarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Hengforterwaarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Molenpolder	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	t Nijendal	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Wijhe Buitenwaarden	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Windesheim	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	De Meintjes	0	0	n.v.t.	-	0
totaal		12	138	92%	0	150

Tabel 9. Aantallen Nijlgans in objecten van SBB langs de IJssel in 2009 (sommige objecten in 2008), uitgesplitst in aantal exemplaren broedvogels, aantal exemplaren niet-territoriale broedvogels (niet-broeders) en jongen (juv). Tevens zijn de aantallen niet-territoriale vogels procentueel weergegeven.

Regio	object	broedvogels (ex)	niet-broeders (ex)	aandeel niet-broeders (%)	juv	totaal (ex)
IJssel west 2009	Vorchter Waarden	2	0	0%	0	2
IJssel west 2009	Welsommer Waarden	6	4	40%	5	15
IJssel west 2009	Katerstede	6	0	0%	0	6
IJssel west 2009	Dorperwaarden	4	0	0%	0	4
IJssel west 2009	Wilperwaarden	8	4	33%	7	19
IJssel west 2009	Rammelwaard	8	0	0%	3	11
IJssel west 2009	De Overmars	6	0	0%	11	17
IJssel west 2009	Cortenoever	4	0	0%	0	4
IJssel west 2009	Brummense Waarden	4	0	0%	0	4
Gorssel Bronkhorst 2009	Ravenswaarden	2	6	75%	0	8
Gorssel Bronkhorst 2009	Bronsbergen	0	0	n.v.t.	-	0
Gorssel Bronkhorst 2009	Zoethorster- en Bronckh	10	15	60%	2	27
Gorssel Bronkhorst 2009	Bakerwaard en Vreekolk	4	0	0%	0	4
Gorssel Bronkhorst 2009	Wallen van Doesburg	0	0	n.v.t.	-	0
IJsseldal 2008	Fortmond Duursche Waarden	10	?	?	?	10
IJsseldal 2008	Hengforterwaarden	6	?	?	?	6
IJsseldal 2008	Molenpolder	0	0	n.v.t.	?	0
IJsseldal 2008	t Nijendal	2	?	?	?	2
IJsseldal 2008	Wijhe Buitenwaarden	10	?	?	?	10
IJsseldal 2008	Windesheim	12	?	?	?	12
IJsseldal 2008	De Meintjes	2	?	?	?	2
<i>totaal</i>		106	29	26%	28	163

Tabel 10. Aantallen (exemplaren) van overige (exotische) ganzensoorten in objecten van SBB langs de IJssel in 2009 (sommige objecten in 2008).

regio	object	Soepgans	Canadese Gans X Grauwe Gans	Zwaangans	Kleine Canadese Gans	Toendrarietgans	Boerengans	totaal (ex)
IJssel west 2009	Vorchter Waarden	3	1	4	1			9
IJssel west 2009	Welsommer Waarden						3	3
IJssel west 2009	Katerstede	1					4	5
IJssel west 2009	Dorperwaarden							0
IJssel west 2009	Wilperwaarden	4						4
IJssel west 2009	Rammelwaard		1					1
IJssel west 2009	De Overmars							0
IJssel west 2009	Cortenoever							0
IJssel west 2009	Brummense Waarden							0
Gorssel Bronkhorst 2009	Ravenswaarden							0
Gorssel Bronkhorst 2009	Bronsbergen							0
Gorssel Bronkhorst 2009	Zoethorster- en Bronckh					1		1
Gorssel Bronkhorst 2009	Bakerwaard en Vreekolk							0
Gorssel Bronkhorst 2009	Wallen van Doesburg							0
IJsseldal 2008	Fortmond Duursche Waarden	16						16
IJsseldal 2008	Hengforterwaarden	8						8
IJsseldal 2008	Molenpolder							0
IJsseldal 2008	t Nijendal							0
IJsseldal 2008	Wijhe Buitenwaarden	8						8
IJsseldal 2008	Windesheim	8						8
IJsseldal 2008	De Meintjes							0
<i>totaal</i>		48	2	4	1	1	7	63

Tabel 11. Broedsucces van *Gauwe Gans* in objecten van SBB langs de IJssel in 2009. Weergegeven is het aantal broedparen, het aantal jongen (juv klein) en het aantal jongen per succesvol paar. Tevens is het aantal grote jongen weergegeven dat laat in het seizoen is waargenomen (juv groot). Let op: Van deze jongen is het herkomstgebied niet bekend.

regio	object	broedvogels (pr)	juv (klein)	juv/succesvol paar	juv (groot, ook van elders)
IJssel west 2009	Vorchter Waarden	0	0	-	0
IJssel west 2009	Welsummer Waarden	11	34	3,8 (n=9)	0
IJssel west 2009	Katerstede	23	46	5,8 (n=8)	120
IJssel west 2009	Dorperwaarden	22	19	3,8 (n=5)	53
IJssel west 2009	Wilperwaarden	17	8	2,0 (n=4)	0
IJssel west 2009	Rammelwaard	10	43	4,8 (n=9)	54
IJssel west 2009	De Overmars	42	23	2,3 (n=10)	0
IJssel west 2009	Cortenoever	15	0	-	100
IJssel west 2009	Brummense Waarden	4	0	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Ravenswaarden	10	0	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Bronsbergen	1	3	3,0 (n=1)	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Zoethorster- en Bronckh	25	49	5,4 (n=9)	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Bakerwaard en Vreekolk	2	0	-	0
Gorssel Bronckhorst 2009	Wallen van Doesburg	59	141	4,8 (n=33)	0
<i>gemiddeld</i>		-	366	4,2 (n=88)	327

Aangevuld met gegevens van de door SOVON in 2008 uitgevoerde broedvogelinventarisatie van de objecten in de oostelijke IJsseluiterwaarden, is het de bedoeling dat er een totaaloverzicht en rapportage wordt opgesteld dat een beeld geeft van het totale aantal overzomerende ganzen en hun aanwas in de uiterwaarden van de IJssel...". De behoefte

aan het overzicht kent twee aanleidingen: 1) het aantal broedparen *Gauwe Gans* is de laatste jaren enorm toegenomen en 2) het aantal exotische ganzen is toegenomen. De mate waarin is echter slecht bekend. In het publieke en politieke debat worden deze buiten het winterseizoen aanwezige ganzen vaak aangeduid als "zomerganzen".

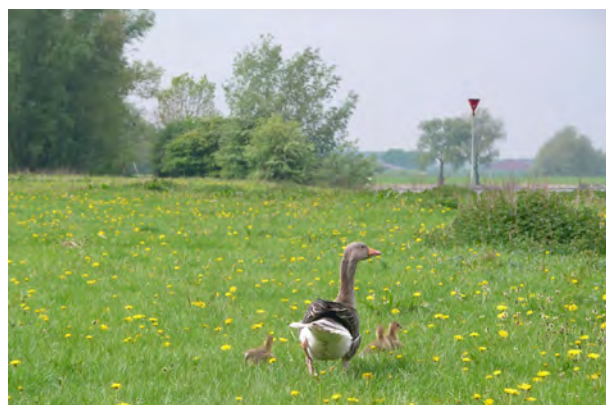
Zomerganzen in de Bronckhorsterwaarden. Gemengde groep bestaande uit *Gauwe*, *Canadese* en *Nijlganzen*.

Kolganzen eind mei langs de IJssel. Overzomeraars in de Zoethorsterwaarden.

Materiaal

Van de ganzensoorten die broedend werden aangetroffen zijn de aantallen op een rij gezet. Het gaat om vijf soorten: *Gauwe Gans*, *Kolganzen*, *Canadese Gans*, *Brandganzen* en *Nijlganzen*. Achtereenvolgens wordt het aantal broedvogels, aantal niet-broeders en juvenielen getoond. Tot slot wordt de som ervan zichtbaar gemaakt. Omdat Staatsbosbeheer Oost graag meer zicht wil krijgen op situatie langs de gehele IJssel zijn ook de objecten aan de westzijde van de IJssel en de in 2008 onderzochte delen meegenomen (figuur 4, zie ook Klaassen 2010 en Kok 2009). Nadrukkelijk moet

Gauwe Gans met vier jongen in uiterwaard van de IJssel ter hoogte van Bronckhorst

hierbij gezegd worden dat hiermee niet alle langs de IJssel aanwezige ganzen in kaart zijn gebracht. De niet in beheer van SBB zijnde uiterwaarden zullen ook de nodige ganzen herbergen.

Resultaten

Grauwe Gans (3795) is veruit de algemeenste soort, maar ook van Nijlgans (163), Brandgans (150), Kolgans (124) en Canadese Gans (75) zijn ruime aantallen aanwezig. Opvallend is het hoge aantal niet-broedende vogels. Met uitzondering van de Nijlgans ligt het aandeel niet-broeders boven de 75%. Dit is te verklaren omdat ganzen pas laat geslachtsrijp zijn (Grauwe Gans b.v. vanaf 4 jaar, maar meestal nog later. B.Voslamber, SOVON).

Naast genoemde vijf broedend aanwezige ganzensoorten zijn er nog zes andere soorten aangetroffen: Soepgans, Zwaangans, Kleine Canadese Gans, Toendrarietgans, Boerengans en een hybride Canadese gans met Grauwe Gans. Het is zeer waarschijnlijk dat een aantal hiervan (Soepgans, Boerengans, Zwaangans) ook in staat is zich succesvol voort te planten, maar in deze jaren is het niet vastgesteld.

Reproductie

Van de Grauwe Gans zijn voldoende gegevens verzameld om iets te kunnen zeggen over het broedsucces. Van 88 broedparen kon het broedsucces gevolgd worden. Deze families zijn tijdens elk bezoek geteld. Het aantal jongen tijdens het laatste bezoek is in de tabel opgenomen (omdat vooral pal na uitvliegen veel jongen nog sneuvelen). Gemiddeld hadden deze families toen nog 4,2 jongen. Dit is een gebruikelijk gemiddelde, en bijvoorbeeld vergelijkbaar met langjarige studies in de Ooijpolder (B. Voslamber, SOVON). Het broedsucces per gebied varieerde wel enigszins. In de Wilperwaarden en de Overmars was het slechts 2,0 jongen/succesvol paar. De indruk was dat hier menselijk ingrijpen debet aan was. Vooral in de Overmars was het verdacht hoeveel paren er slechts één jong hadden. In Katerstede was het

Kuiken Grauwe Gans

aantal jongen per succesvol paar bovengemiddeld goed (5,8/succesvol paar). De Wallen van Doesburg scoorden op meerdere alle fronten het best: de meeste broedparen (59) en veruit de meeste jongen (141).

In veel gebieden doken laat in het seizoen nog grote groepen families op die niet in het gebied hadden gebroed. Die snelstromende IJssel fungeert in dit verband als bruikbaar middel om in *no-time* bij geschikte foerageergraslanden te komen. Dit aantal is overigens bijna vergelijkbaar met het aantal in de gebieden zelf opgegroeide jongen (327 om 366). Het geeft aan dat Grauwe Ganzen vermoedelijk ook buiten SBB terreinen nog in behoorlijke aantallen voorkomen.

Wallen van Doesburg

Voor in de Wallen van Doesburg waren Grauwe Ganzen talrijk en bovendien erg succesvol. Dit is tevens het enige gebied dat in stedelijk gebied is gelegen. De aanwezigheid van zulke grote aantallen ganzen in een rietmoeras in stedelijk gebied kan aanleiding geven tot conflicten met bewoners of het beheer. Zo kunnen ganzen foerageren op aanliggende sportvelden, gazons of grasland of zich te goed doen aan het jonge riet. Zo werden foeragerende adulte vogels gezien op het grasland langs de N317 en een adulte vogel met één jong op het sportveld langs de Looiersstraat. Over de omvang van de schade of andere overlast (poep) kan via dit onderzoek niets gezegd worden. Foeragerende ganzen op de sportvelden langs de Monsigneur Bekkerslaan werden niet gezien.

Vraat aan riet is ook een veelgehoorde klacht over Grauwe Ganzen. In de Wallen van Doesburg werd dit vooral aan het begin van het seizoen gezien (eind maart), door adulte vogels. Dit is ook de periode dat de grootste aantallen ganzen aanwezig waren. Eind juni was er overal veel jong riet aanwezig wat aangeeft dat de omvang of gevolgen van de vraat niet groot was. Daarbij stond er ook veel oud riet, waardoor we kunnen aannemen dat de vraat in de voorgaande jaren ook niet groot was. Soms wordt er een negatief verband gevonden tussen de aantallen Grauwe Ganzen en het aantal territoria van rietvogels maar een sterk bewijs daarvoor is nog niet gevonden (van der Jeugd *et al.* 2006). Datzelfde geldt voor de Lage Linie want recent zijn de aantallen van de Kleine Karekiet, een karakteristieke rietvogel, zelfs flink toegenomen (zie par. 4.2.1).

5. Evaluatie

5.1. Betekenis van de IJsseluiterwaarden voor vogels

De onderzochte gebieden zijn redelijk soortenrijk. Samen herbergen ze 68 soorten (en 72 als van het leefgebied wordt uitgegaan en niet zozeer van de nestlocatie). Met name de Zoethorster- en Bronckhorsterwaarden en de Wallen van Doesburg zijn soortenrijk. Het aantal soorten van de Rode Lijst is redelijk hoog (11).

Van oudsher hebben de uiterwaarden grote betekenis voor weidevogels. Die betekenis is grotendeels verdampt. De hagen in de uiterwaarden zijn anno 2009 vogelrijker dan de open terreinen die erdoor worden begrensd. Voor ganzen vormen de kleiputten en oeverzones van de plassen goede broedgelegenheid. Optimale foerageergebieden in de onderzochte terreinen zijn niet overal beschikbaar, maar opgroeihabitat in de vorm van goede graslanden zijn via de snelstromende IJssel makkelijk bereikbaar. De bosschages in het uiterwaardengebied zijn inmiddels van dusdanige leeftijd dat ze typische bosvogelsoorten van oud opgaand bos herbergen. Ook de toename van roofvogels als Buizerd en Havik is een gevolg hiervan.

De onderzochte uiterwaarden vallen onder het Natura 2000-gebied Uiterwaarden IJssel. In het (concept-) aanwijzingsbesluit voor dit gebied worden vijf broedvogelsoorten genoemd: Aalscholver, Porseleinhoen, Kwartelkoning, Zwarte Stern en IJsvogel. Hiervan is in 2009 geen één soort aangetroffen. Wel is het vrijwel jaarlijks broeden van IJsvogel aannemelijk: in Bronsbergen werd een gebruikte nesthol van 2008 gevonden. In de Wallen van Doesburg waren 25 nestvlotjes uitgelegd voor Zwarte Sterns zonder dat de soort is aangetroffen.

5.2. Conclusies en aanbevelingen

- De grazige uiterwaarden hebben in de loop der jaren op veel plekken plaats gemaakt voor meer botanisch beheerde hooilanden. Weidevogels zijn hierdoor verdwenen of sterk afgenomen. In voormalig bolwerk Ravenswaarden is anno 2009 nog maar een fractie aanwezig van wat in 1994 werd aangetroffen.
- Als foerageergebied voor Grauwe Ganzen zijn de uiterwaarden erdoor bovengenoemde veranderingen niet geschikt op geworden. Desondanks nemen de aantallen nog steeds toe. Dit komt omdat de onderzochte terreinen ideaal zijn als broedgebied, en geschikte foerageergraslanden gemakkelijk via de snelstromende IJssel bereikt kunnen worden. Er is een groot aantal niet-broeders aanwezig (75%) die de geslachtsrijpe populatie de komende jaren zullen aanvullen.
- Door de afgenomen betekenis van graslanden voor broedvogels, zijn de (meidoorn-) hagen ornithologisch verhoudingsgewijs belangrijker geworden.
- Van de vijf in de (concept-) aanwijzingsbesluit genoemde broedvogelsoorten is geen één soort aangetroffen, maar het min of meer regelmatig broeden van de IJsvogel is zeer aannemelijk. Het ontbreken van de andere vier Natura 2000-soorten is met name opmerkelijk bij Kwartelkoning (overige soorten: Aalscholver, Porseleinhoen, Zwarte Stern). Voor Kwartelkoning geldt dat 2009 een matig jaar was, maar ook in het landelijk goede jaar 2002 herbergden de Ravenswaarden geen roepplaatsen. Voor Zwarte Stern lijken er mogelijkheden in deze regio, maar het si de vraag of de Wallen van Doesburg de meest geschikte locatie is voor het uitleggen van nestvlotjes.
- Een enkel territorium van de IJsvogel maakt al 10% uit van de geformuleerde instandhoudingdoelstellingen. Het is opmerkelijk dat alle langs de IJssel gevonden nesten in wortelkluiten van omgevallen bomen zaten. Aangeraden wordt om omgevallen bomen te laten liggen en wellicht op strategische plekken langs het water een boom om te trekken.

Literatuur

VAN DEN BERGH L.M.J., GERRITSE W.G., HEKKING W.H.A., KEIJ P.G.M.J & KUYK F. 1979. Vogels van de Grote Rivieren. Spectrum, Utrecht.

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2005. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

BIJLSMA R.G 2010. Trends en broedresultaten van roofvogels in 2009. Takkeling 18 (1):

VAN DIJK A.J., HUSTINGS F. & VAN DER WEIDE M. 2004. Handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

DE GOEI A.A.M. & GIESSEN TH.G. 1992 Vegetatiekartering van de uiterwaarden van de IJssel 1991

KLAASSEN O. 2003. Broedvogels van de terreinen van Staatsbosbeheer in de IJsseluiterswaarden in 2002. SOVON-inventarisatierapport 2003/01, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

KLAASSEN O. 2010. Broedvogels van de terreinen van Staatsbosbeheer langs de IJssel (west) in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2010-06 SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SIERDSEMA H.1995. Broedvogels en beheer. SBB-rapport 1995-1. SOVON-onderzoeksrapport 1995/04. SBB/SOVON, Driebergen/Beek-Ubbergen.

VOGEL R. 1995. Broedvogels van SBB-terreinen in de IJsseluiterswaarden in 1994. SOVON-inventarisatierapport 1995/03, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Bijlagen

Bijlage 1. Bezoekdata en -tijden per ronde.

Bijlage 2. Lijst met basiskarteringssoorten.

Bijlage 3. Verspreidingskaarten per soort in studiegebied

Bijlage 1. Bezoekdata en -tijden per ronde. Voor afkortingen zie tabel 1.

Datum	Ravw	Brob	Bakw	Zoew	WalD
30-mrt					06.45-09.35
10-apr			13.20-15.05	09.30-13.10	
15-apr	08.30-11.00				
19-apr					20.50-21.20
25-apr					06.00-10.00
27-apr		06.15-07.15		07.50-11.10	
8-mei	06.30-11.00	11.15-12.00			
12-mei			09.55-12.55		21.40-22.45
13-mei					05.20-09.20
21-mei				06.05-11.05	
25-mei	10.10-13.50	14.20-15.05	06.30-09.25		
1-jun	00.35-01.40	23.55-00.10	22.35-23.45		
2-jun		11.45-12.50		23.05-00.15	
4-jun	05.10-08.05				
7-jun					05.15-08.30
12-jun			12.25-14.20	09.05-12.20	
29-jun					04.40-10.15

Bijlage 2. Lijst met basiskarteringssoorten

Euring code	Soort	Rode Lijst	Basiskarteringssoort	Euring code	Soort	Rode Lijst	Basiskarteringssoort
70	Dodaars		X	5290	Houtsnip		X
90	Fuut		X	5320	Grutto	X	X
100	Roodhalsfuut	X	X	5410	Wulp		X
120	Geoorde Fuut		X	5460	Tureluur	X	X
720	Aalscholver		X	5750	Zwartkopmeeuw		X
950	Roerdomp	X	X	5780	Dwergmeeuw	X	X
980	Woudaapje	X	X	5820	Kokmeeuw		X
1040	Kwak	X	X	5900	Stormmeeuw		X
1210	Grote Zilverreiger	X	X	5910	Kleine Mantelmeeuw		X
1220	Blauwe Reiger		X	5920	Zilvermeeuw		X
1240	Purperreiger	X	X	5927	Geelpootmeeuw		X
1340	Ooievaar		X	6000	Grote Mantelmeeuw	X	X
1440	Lepelaar		X	6110	Grote Stern	X	X
1520	Knobbelzwaan		X	6150	Visdief	X	X
1590	Kolgans		X	6160	Noordse Stern		X
1610	Grauwe Gans		X	6240	Dwergstern	X	X
1670	Brandgans		X	6270	Zwarte Stern	X	X
1700	Nijlgans		X	6650	Stadsduif		
1730	Bergeend		X	6680	Holenduif		X
1780	Mandarijneend		X	6700	Houtduif		
1820	Krakeend		X	6840	Turkse Tortel		X
1840	Wintertaling	X	X	6870	Zomertortel	X	X
1860	Wilde Eend			7240	Koekoek	X	X
1890	Pijlstaart	X	X	7350	Kerkuil	X	X
1910	Zomertaling	X	X	7570	Steenuil	X	X
1940	Slobeend	X	X	7610	Bosuil		X
1960	Krooneend		X	7670	Ransuil	X	X
1980	Tafeleend		X	7680	Velduil	X	X
2030	Kuifeend		X	7700	Ruigpootuil		X
2060	Eidereend		X	7780	Nachtzwaluw	X	X
2210	Middelste Zaagbek	X	X	7950	Gierzwaluw		
2310	Wespendief		X	8310	IJsvogel		X
2390	Rode Wouw		X	8480	Draaihals	X	X
2600	Bruine Kiekendief		X	8560	Groene Specht	X	X
2610	Blauwe Kiekendief	X	X	8630	Zwarte Specht		X
2630	Grauwe Kiekendief	X	X	8760	Grote Bonte Specht		X
2670	Havik		X	8870	Kleine Bonte Specht		X
2690	Sperwer		X	9720	Kuifleeuwerik	X	X
2870	Buizerd		X	9740	Boomleeuwerik		X
3040	Torenvalk		X	9760	Veldleeuwerik	X	X
3100	Boomvalk	X	X	9810	Oeverzwaluw		X
3320	Korhoen	X	X	9920	Boerenzwaluw	X	X
3670	Patrijs	X	X	10010	Huiszwaluw	X	X
3700	Kwartel		X	10050	Duinpieper	X	X
3940	Fazant		X	10090	Boompieper		X
4070	Waterral		X	10110	Graspieper	X	X
4080	Porseleinhoen	X	X	10170	Gele Kwikstaart	X	X
4210	Kwartelkoning	X	X	10172	Engelse Gele Kwikstaart	X	X
4240	Waterhoen		X	10190	Grote Gele Kwikstaart		X
4290	Meerkoet		X	10201	Witte Kwikstaart		X
4500	Scholekster		X	10660	Winterkoning		
4560	Kluut		X	10840	Heggemus		
4690	Kleine Plevier		X	10990	Roodborst		
4700	Bontbekplevier	X	X	11040	Nachtegaal	X	X
4770	Strandplevier	X	X	11060	Blauwborst		X
4930	Kievit		X	11210	Zwarte Roodstaart		X
5170	Kemphaan	X	X	11220	Gekraagde Roodstaart		X
5190	Watersnip	X	X	11370	Paapje	X	X

vervolg bijlage 2

Euring code	Soort	Rode Lijst	Basiskar-teringssoort	Euring code	Soort	Rode Lijst	Basiskar-teringssoort
11390	Roodborsttapuit		X	14620	Pimpelmees		
11460	Tapuit	X	X	14640	Koolmees		
11870	Merel			14790	Boomklever		X
11980	Kramsvogel	X	X	14870	Boomkruiper		X
12000	Zanglijster		X	14900	Buidelmees		X
12020	Grote Lijster		X	15080	Wielewaal	X	X
12200	Cettis Zanger		X	15150	Grauwe Klauwier	X	X
12260	Graszanger		X	15200	Klapekster	X	X
12360	Sprinkhaanzanger		X	15390	Vlaamse Gaai		X
12370	Krekelzanger		X	15490	Ekster		X
12380	Snor	X	X	15600	Kauw		X
12430	Rietzanger		X	15630	Roek		X
12500	Bosrietzanger		X	15671	Zwarte Kraai		X
12510	Kleine Karekiet		X	15720	Raaf	X	X
12530	Grote Karekiet	X	X	15820	Spreeuw		
12590	Spotvogel	X	X	15910	Huismus	X	X
12740	Braamsluiper		X	15980	Ringmus	X	X
12750	Grasmus		X	16360	Vink		
12760	Tuinfluit		X	16380	Keep		X
12770	Zwartkop		X	16400	Europese Kanarie		X
13080	Fluiter		X	16490	Groenling		X
13110	Tjiftjaf			16530	Putter		X
13120	Fitis			16540	Sijs		X
13140	Goudhaantje			16600	Kneu	X	X
13150	Vuurgoudhaantje		X	16630	(Kleine) Barmsijs		X
13350	Grauwe Vliegenvanger	X	X	16660	Kruisbek		X
13430	Kleine Vliegenvanger		X	16680	Grote Kruisbek		X
13490	Bonte Vliegenvanger		X	16790	Roodmus		X
13640	Baardmannetje		X	17100	Goudvink		X
14370	Staartmees		X	17170	Appelvink		X
14400	Glanskop		X	18570	Geelgors		X
14420	Matkop	X	X	18660	Ortolaan	X	X
14540	Kuifmees		X	18770	Rietgors		X
14610	Zwarte Mees			18820	Grauwe Gors	X	X

Bijlage 3. Verspreidingskaarten in dit pdf-rapport onbreken

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Natuurplaza (gebouw Mercator 3)
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 741 04 10

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

In het voorjaar van 2009 zijn vijf buitendijkse terreinen langs de oostzijde van de IJssel, voor zover in eigendom van Staatsbosbeheer, geïnventariseerd op broedvogels door SOVON Vogelonderzoek Nederland. Het gaat om de terreinen Ravenswaarden, Bronsbergen, Bakerwaard en Vreekolk, Zoethorster- en Bronckhorstwaarden en de Wallen van Doesburg. De gezamenlijke oppervlakte bedraagt 203 ha.

In totaal werden 68 soorten broedvogels vastgesteld. Hieronder waren 11 soorten van de Rode Lijst, te weten: Boomvalk, Grutto, Tureluur, Koekoek, Graspieper, Gele Kwikstaart, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger, Matkop, Ringmus en Kneu. Van de vijf soorten waarvoor de Uiterwaarden IJssel bijzondere bescherming geniet binnen Natura 2000 is er geen een aangetroffen.

